

belang bij, dat mijn kameraad over de grenzen dezelfde voordeelen heeft, want dan kan aan de industrie van mijn land geen schandelijke concurrentie door hongerlooien worden aangedaan, dan wordt de vakbond dier buitenlandsche arbeiders sterk, en kan ik op hun voorbeeld den mijnen sterk maken, ja hem met den hunnen tot een internationalen bond verbinden. En als ginds de politieke arbeiderspartij sterk is, dan is dat een zweepslag voor onze mannen, ook de onze sterk te maken, en wij kunnen komen tot eene internationale aansluiting aller politieke arbeiderspartijen met éézelfde doel en tot onderlingen steun. Maar wanneer oorlog uitbreekt, dan wordt de economische kracht van ons en van hen vernietigd, en wordt er door de bourgeoisie haat tusschen ons gezaaid”.

Het zijn de ontwikkeling der industrie en van den wereldhandel, die de arbeiders tot een zelfstandige macht hebben gemaakt, die alleen haar doeleinden bereiken kan. Maar zij zijn het ook, die, doordat zij het kapitaal tot een macht hebben gemaakt, die in alle landen heerscht, onderling nauw verbonden, en overweldigend reusachtig is, veroorzaken, dat de arbeiders het kapitaal alleen internationaal kunnen overwinnen. Men kan zich niet denken, dat de arbeiders van één land over de kapitalisten zouden zegevieren, zonder dat de kapitalisten van andere landen alles deden om hun klassegenooten te helpen. 1). Dit komt reeds nu duidelijk in de internationale patroonsverenigingen voor den dag. En om al die redenen en dáárdor hebben de socialistische arbeiders ingezien, dat vaderlandsliefde geen leus voar hen meer is, maar dat de internationale solidariteit der arbeiders hun leuze zijn moet.

De techniek, het productieproces op zijn tegenwoordige hoogte, maakt het voor de kapitalisten van een land noodzakelijk de markten der koloniën of te monopoliseeren of er een zoo groot mogelijk stuk van te krijgen.

De techniek heeft de belangen van alle kapitalisten, hoewel zij over de markt met elkaar vechten, gelijk gemaakt op dit punt: onderdrukking der arbeiders.

De techniek heeft de arbeiders van alle landen georganiseerd en hun laten zien, dat hun aller belang gelijk is op dit punt: internationale solidariteit aller arbeiders.

1) Geschreven in 1907.

De bezitters zijn dus vóór den oorlog en arbeidersonderdrukking, de arbeiders vóór internationale arbeiderswelvaart en internationale arbeidersvereniging.

De arbeidersklasse is dus zeker niet vaderlandslievend in den zin der bourgeoisie, in den zin, die onder het kapitalisme altijd gehecht is aan dit woord, en die beteekent: liefde voor het eigen, geringschatting of afkeer of haat tegen het vreemde land.

Het moderne kapitalisme is uitsluitend vaderlandslievend uit winstbejag. Het acht vaderlandsliefde niet werkelijk een deugd, het vaderland niet heilig, want het ontnemt het vaderland aan de Transvalers, de Philippijnen, de inwoners van Engelsch- en Nederlandsch-Indië, de Chineezen, de Marokkanen, enz. enz. Het voert Polen, Galliciërs, Kroaten, Chineezen in, om de loonen der eigen landgenooten, kinderen van hetzelfde vaderland, te drukken.

Het vraagt vaderlandsliefde, die het zelf niet gevoelt, van de onderdrukte Klasse. De vaderlandsliefde der bourgeoisie is winstbejag en huichelarij.

Een dergelijke vaderlandsliefde is aan het socialistisch proletariaat zeker volkomen vreemd.

In den grond is alle vaderlandsliefde, in den zin dien de bourgeoisie aan het woord hecht, den arbeider vreemd.

Vanzelf wil de arbeider zijn taal behouden, de eenige, waarmee hij werk vinden kan. Maar dat is niet de vaderlandsliefde, die de bourgeoisie van hem wil. Ook de arbeider heeft mischien de natuur, het klimaat, de atmosfeer van zijn land lief, waaraan hij gewoon is, die hij van af zijn jeugd genoot. Maar ook dat is niet de vaderlandsliefde, die de bourgeoisie van hem vraagt. De vaderlandsliefde, die de bourgeoisie den arbeider wil opdringen, is, dat hij zich gewillig door haar als oorlogswerktuig laat gebruiken, zich voor haar laat slachten, wanneer zij haar winstmakerij verdedigt of winst van andere kapitalisten of bezit van weerlooze volken te rooven tracht. Dat is de burgerlijke vaderlandsliefde en daaraan is de socialistische arbeider totaal vreemd. In den zin der bourgeoisie heeft de arbeider geen vaderland.

De arbeider vraagt bij alle internationale verwickelingen: wat is het arbeidersbelang, en daarnaar, daarnaar alleen, oordeelt hij.

En zeker zal dat klassebelang der arbeiders in het algemeen wel het behoud van den vrede zijn, en is dus de politiek der arbeiders wel het beste middel om alle vaderlanden te laten bestaan. Want als de vrede bleef, en de arbeidersklasse komt in alle landen aan de macht, dan is er geen mogelijkheid meer, dat het eene land het andere aan zich onderwerpt, dan kan alleen van een langzaam verdwijnen van grenzen en verschillen, langs organischen weg, zonder geweld, sprake zijn. In zoverre is het internationale Communisme de eenige handhaver van het bestaan der landen en naties.

En ook in die nog maar schaars denkbare gevallen, waarin het proletariaat zou toestemmen in een oorlog, b.v. om een despotisme als in Rusland te vernietigen, daar zou het niet door de vaderlandsliefde der bourgeoisie, maar door de liefde voor het internationale proletariaat worden gedreven.

De arbeidersklasse, die tot het socialisme is doorgedrongen, kan rustig haar doel: internationale éénheid der arbeiders en daardoor der menschen, eeuwigen vrede van alle volken, stellen tegenover de chauvinistische vuil-winstgierige liefde voor het vaderland der bourgeoisie en haar priesters, en tegenover hun huichelachtige vredes-comedies. Het doel der bourgeoisie is bekrompen, zooals een land of landje beperkt is tegenover de aarde; maar bovendien is het vals en onbereikbaar, want de kapitalistische heerschers der volken, die vechten om den buit, zullen met elkaar vechten, zoolang er buit is. Het doel van het communisme is verheven en smetteloos-heerlijk, maar bovendien is het waarachtig bereikbaar, de arbeidersklasse kan niet anders willen dan vrede tusschen de arbeiders, hij is haar belang, ja meer nog, de voorwaarde van haar overwinning.

Welk eene verandering bij vroeger! De arbeider toen een slaafsch denker van de beperkte gedachten van zijn meesters. Nu: de wereld, de geheele menschheid omvattend, onafhankelijk van, strijdend met zijn meesters.

En die geheele verandering is veroorzaakt door, te danken aan de machine, die proletariërs bij millioenen heeft geschapen en ze heeft georganiseerd. 1)

1) Dit alles werd in 1907 geschreven. Het is bij den wereldoorlog gebleken, hoe weinig de arbeiders nog hun eigen, hoe sterk zij de ideeën hunner heerschers hadden. De burgerlijke gedachte en cul-

Opmerking.

Wij toonden straks aan, dat vroeger de vaderlandsliefde der arbeidende klassen niet direct uit hun eigen belang voortkwam, maar uit het belang der heerschende klassen, van wie zij afhankelijk waren. Dit zal men altijd vinden: zoolang eene klasse geen kracht heeft haar wezenlijke eigen belangen te verdedigen, het belang van een andere klasse nog haar belang is, zal zij ook in haar denken de heerschers volgen, en aannemen en gelooven, zich inbeelden, wat deze haar voorpraten. Daarvan was de vaderlandsliefde vroeger, en is zij bij velen ook nu nog, een duidelijk voorbeeld. „De heerschende ideeën van een tijd”, zegt Marx, „waren steeds de ideeën der heerschende klasse.” Maar naarmate eene klasse langzamerhand sterker wordt, zoodat zij haar eigen belangen verdedigen kan, komt zij krachtiger, en eindelijk geheel openlijk, zonder valsche schaamte, stoutmoedig, voor haar gevoels- en gedachtenleven uit.

Wij gaan nu over naar de „hoogere” gebieden der zedelijkheid. De zucht van den arbeider naar ontwikkeling, van de vrouw naar maatschappelijke gelijkheid met den man, de vaderlandsliefde, het zijn alle slechts lagere gevoelens vergeleken met: onzelfzuchtigheid, liefde tot den naaste, zelfopoffering, trouw, eerlijkheid, rechtvaardigheid.

Deze deugden behooren tot de hoogere zedelijkheid, zij zijn de zedelijkheid zelf.

Hoe staat het met deze? Van waar komen zij? Zijn zij eeuwig, altijd dezelfde in de menschelijke borst, of zijn zij even veranderlijk als al de andere geestelijke dingen, die wij hebben leeren kennen?

Deze vragen zijn eeuwen lang, sinds de Grieksche wijsgeer Sokrates en zijn tijdgenooten begonnen met ze te stellen, onoplosbaar gebleven voor de menschen.

Zij hebben ook een eigenaardige moeilijkheid.

Er is namelijk een stem in ons, die, in vele gevallen, ons onmiddellijk zegt, wat goed, wat kwaad is.

Daden van naastenliefde, van zelfopoffering worden gedaan

tuur, berustend op de burgerlijke productiewijze, hadden hen nog geheel in hun macht. De gevolgen van den oorlog en de Russische revolutie hebben daarin eerst groote verandering gebracht.

spontaan, van zelf, op een roep van die stem. Waarheidsliefde, trouw, eerlijkheid, zij schrijft ons ze gebiedend en van zelf voor. Ons geweten knaagt als wij naar die stem niet hebben geluisterd. Schaamte vervult ons, als wij, ook al weet niemand het, niet goed hebben gedaan. De geboden der plicht, de zedewet leven in ons, zonder dat opvoeding en het eigen lustgevoel ze voldoende kunnen verklaren. 1).

Dat gebiedende en dat van van zelf ontstaande, dat is iets aan de ethiek, de zedeleer, eigen. Geen ander gebied van den geest heeft het, noch de wetenschap, noch het recht, noch de politiek, noch de godsdienst, noch de wijsbegeerte, die alle worden aangeleerd en ook alle anders konden zijn.

Men heeft gepoogd de zedewet uit de ervaring van het individu zelf af te leiden, uit zijn opvoeding, zijn gewoonten, zijn trachten naar geluk, uit een geraffineerd eigen belang, uit sympathie voor anderen. Maar men is er op deze wijze nooit in geslaagd den oorsprong van het gebiedende in de stem, die ons tot naastenliefde roept, te verklaren, noch het wonderbaarlijke, dat een mensch zijn eigen bestaan wegwerpt om dat van anderen te redden.

Daar men de moraal dus niet uit de werkelijkheid kon afleiden, bleef er niets over dan te gaan naar het gewone toevluchtsoord der onwetendheid: den godsdienst. Daar de zedelijkheid niet uit het aardse leven kon worden verklaard, moest haar oorsprong in het bovennatuurlijke liggen. God had den mensch den zin voor, het begrip van het goede ingeschapen, het slechte kwam uit 's menschen vleeschelijke natuur, uit de stoffelijke wereld, uit de zonde voort.

De onbegrijpelijkheid van den oorsprong van „goed en kwaad”, is een der oorzaken van den godsdienst. De wijsgeeren Plato en Kant hebben daarop eene bovenzinnelijke wereld gebouwd. En ook nu nog, nu de natuur zooveel beter verstaan wordt, nu het wezen der maatschappij zooveel duidelijker open ligt voor de menschen, nu is nog altijd de zedelijkheid, de drang naar „het goede”, de afkeer van „het slechte” voor vele menschen zoo iets wonderbaarlijks, dat zij het alleen met hulp van een „Godheid” kunnen uitlegen. Hoe talrijk zijn de „modernen”, die voor een verklaring

1) Eerst de gewoonte kan ons doof maken voor die stem.

der natuurverschijnselen of van de geschiedenis geen God meer behoeven, — maar die beweren voor de „voldoening hunner ethische behoeften” er een noodig te hebben. En zij hebben gelijk, zij begrijpen oorsprong noch wezen der grootte zedelijke geboden, en wat men niet begrijpt, maar toch het allerhoogste acht, dat vergoddelijkt men.

En toch zijn die hoogste zedelijke geboden sinds een vijftig jaren in hun wezen, in hun werking, verklaard. Door twee geleerden, een, die den mensch in zijn bestaan als dier bestudeerde, en een, die hem onderzocht in zijn maatschappelijk zijn — Darwin en Marx.

Darwin heeft aangetoond, dat alle organismen een strijd om het bestaan tegen de geheele hen omringende natuur voeren, dat alleen die organismen in stand blijven, die zich de doelmatigste bijzondere organen tot bescherming en tot voeding verwerven, wier organen de beste arbeidsverdeling vertoonen, die zich het best aanpassen aan de buitenwereld. Hij heeft aangetoond, dat van de organische wereld een groote groep, de dieren, eigen beweging en kenvermogen door en in den strijd om het bestaan hebben ontwikkeld, tot welk laatste waarneming van de bijzonderheden der omgeving, denken van het overeenkomstige en verschillende daarin, en herinneren van het vroeger doorleefde behooren. Hij heeft aangetoond, dat de driften van het zelfbehouden en voortplanting, evenals de arbeidsverdeling, de eigenbeweging en het denken, door den strijd om het bestaan in sommige diersoorten sterker en sterker zijn geworden. Dat de drift der moederliefde hiermee is gegroeid. *Hij heeft ten slotte aangetoond, dat bij die dieren, die, om den strijd om het bestaan te kunnen voeren, samen in kleinere of grootere maatschappijen moeten leven, zooals sommige roofdieren, vele plantetende dieren, zooals herkauwers, vele soorten van apen, DE SOCIALE DRIFTEN worden ontwikkeld. Hij heeft aangetoond, dat tot die soorten ook de mensch behoort, dat ook de mensch zich alleen maatschappelijk, in verbinding met troepen of horden van soortgenooten heeft kunnen staande houden in de natuur, en dat daardoor ook bij hem de sociale driften zijn ontwikkeld.*

Wat zijn evenwel die sociale driften, die door den strijd om het bestaan zich bij mensch en dier hebben gevormd, en

door de natuurlijke teeltkeus steeds sterker zijn geworden? Zij kunnen al naar de verschillende levensomstandigheden der verschillende soorten verschillend zijn, maar een rij van driften zijn de voorwaarden tot het gedijen van iedere maatschappij. Er zijn driften zonder welke geen maatschappij bestaan blijven kan, en deze moeten dus bij elke soort, die om te bestaan maatschappelijk leven moest (zooals de mensch) zich hebben ontwikkeld. Welke zijn dit?

„Vóór alles de *onzelfzuchtigheid*, het zich geven voor de gemeenschap.” Was deze drift niet ontstaan, was elk slechts voor zich blijven leven, en had men niet de gemeenschap boven zich gesteld, de maatschappij ware ondergegaan onder de aanvallen der omringende natuurkrachten of der naburige dieren. Als niet, om een voorbeeld te noemen, van een troep samenlevende buffels, elk individu zich geeft voor de gemeenschap, door, als de tijger, op het punt, waar hij in den cirkel van zijn makkers staat, aanvalt, stand te houden, — als elk individu vlucht voor eigen levensbehoud, zonder om de gemeenschap te denken, dan gaat die maatschappij te gronde. Daarom is zelfopoffering de eerste sociale drift, die bij dergelijke soort van dieren moest ontstaan.

Dan verder „de dapperheid in de verdediging der gemeenschappelijke belangen; de trouw tegenover de gemeenschap; het zich schikken onder den wil der gemeenschap, dus gehoorzaamheid of discipline; waarheidsliefde tegenover de gemeenschap, welke veiligheid men op het spel zet of welke krachten men verspilt als men haar misleidt, b.v. door valsche signalen. Eindelijk eerzucht, de ontvankelijkheid voor lof en blaam der gemeenschap.

Dat alles zijn sociale driften, die wij reeds in de maatschappijen der dieren ontwikkeld vinden, dikwijls in hoogen graad.

Deze sociale driften zijn evenwel niets anders dan de verheven deugden zelf, — hun geheel is niets anders dan de zedewet. Hoogstens ontbreekt onder hen nog de rechtvaardigheid, dat wil zeggen de drang naar gelijkheid. Voor de ontwikkeling daarvan is in de maatschappijen der dieren geen plaats, omdat zij alleen natuurlijke, individueele, geen door maatschappelijke verhoudingen veroorzaakte, sociale, onge-

lijkheid kennen. De rechtvaardigheid, de drang naar sociale gelijkheid is daarom iets bijzonders van den mensch. 1).

De zedewet is van dierlijken oorsprong, zij was al in den mensch toen hij nog slechts een hordedier was, zij is oeroud, zij heeft zoolang de mensch een maatschappelijk wezen is, dat wil dus zeggen, zoolang hij bestaat, in den mensch geleefd.

Alleen door elkaar te helpen, hebben de menschen de natuur kunnen overwinnen. Aan dien zedelijken drang tot helpen, aan de zedewet, aan de sociale driften hebben de menschen dus alles te danken.

Van hun oorsprong af sprak de zedewet in hen.

„Vandaar dus ook haar geheimzinnige aard, het mysterieuze van deze stem in ons, die met geen uiterlijke reden, geen zichtbaar eigenbelang samenhangt. Zeker een geheimzinnige drang, maar niet geheimzinniger dan de geslachtsliefde, de moederliefde, de drang tot zelfbehoud, de eigen beweging, het wezen van het organisme in het geheel en zoovele andere dingen, die niemand als producten eener bovenzinnelijke wereld zal aanzien.

Omdat de zedewet een dierlijke drift is, gelijkwaardig aan de driften van het zelfbehoud en de voortplanting, vandaar haar spontane drang, dien wij (evenals van die andere driften) zonder beraad gehoorzamen; vandaar onze dadelijke beslissing in afzonderlijke gevallen of een daad kwaad of goed, deugdzaam of ondeugdzaam is; vandaar de beslistheid en de energie van ons zedelijk oordeel en vandaar de moeilijkheid het te argumenteeren, wanneer het verstand begint de daden te ontleden en naar hunnen grond te vragen.”

Wij zien nu ook duidelijk, wat het gevoel van plicht, wat het geweten is. Het is de stem der sociale driften die

1) Wij kunnen den lezer, vooral als hij tot de arbeidende klasse behoort, niet genoeg aanraden het boek van Karl Kautsky, *Ethiek en Materialistische Geschiedenisbeschouwing* (in het Hollandsch vertaald door den schrijver dezer brochure) te lezen. Kautsky heeft uit Darwin deze klare gevolgtrekkingen gemaakt. De zedeleer is het laatste bolwerk, waarachter zij, die met behulp van den godsdienst den arbeider onmondig willen houden, zich verschansen. Wanneer men den aardschen oorsprong der hoogste zedelijke geboden heeft doorzien, dan zullen vele andere geestelijke kluisters wegvallen. Het versterkt ook de solidariteit, als men ziet, hoe deze wortelt in de alleroudeste gevoelens van het menschelijk geslacht.

ons roept. Soms klinkt dan tegelijkertijd de stem van de drift tot zelfbehoud of die der voortplanting, en dan gebeurt het vaak, dat deze laatste in strijd zijn met de stem der sociale drift. Zijn voortplantingsdrift en drift tot zelfbehoud dan na eenigen tijd tot zwijgen gekomen, doordat aan hen is voldaan, dan klinkt de sociale drift dikwijls nog door, maar nu als berouw.

„Niets verkeerder dan in het geweten de stem van vrees voor de makkers, hun opinie, of nog wel voor hun physieken dwang te zien. Het geweten werkt ook, wij zeiden het reeds, in betrekking tot handelingen, die niemand te weten komt, zelfs na daden, die aan de omgeving lofwaardig toeschijnen, ja, het kan werken als afschuw voor daden, die men uit vrees voor de kameraden en hun „publieke opinie” ondernomen heeft.

De publieke opinie, lof en smaad zijn zeker zeer sterke factoren. Maar dat zij werken, onderstelt reeds eene bepaalde sociale drift, de eerzucht; zij kunnen de sociale driften niet teweeg brengen”.

Zoo ziet men hoe eenvoudig dit schijnbaar zoo wonderbaarlijke gebied van den geest, de hoogste geboden der zedelijkheid bevattend, kan worden verklaard, hoe verkeerd het is, daarvoor naar het bovenzinnelijke te gaan, hoe duidelijk de oorzaken der zedelijkheid in ons eigen menschelijk, dierlijk, aardisch leven liggen.

Dit is dus het wezen der zedelijkheid; het inzicht hierin danken wij aan Darwin. Maar hoe komt het, dat die groote deugden zoo veranderlijk zijn, bij verschillende volken, in verschillende tijden? Hoe is de werking dier sociale driften telkens zoo anders?

Dat heeft Darwin niet onderzocht. Het begrip daarvan hebben wij vooral aan Marx te danken.

Het is Marx geweest, die de voornaamste oorzaken van de verandering in de werkingen der sociale driften heeft opgespoord, voor de eeuwen der geschreven geschiedenis, voor den tijd van het privaatsbezit, voor den tijd der warenproductie.

Marx heeft aangetoond, dat door het privaatsbezit (dat zelf weer een product is van de ontwikkeling der techniek, van de

groeïende arbeidsverdeling, waardoor handwerken zich losmaakten van den landbouw) klassen zijn ontstaan, bezittende en niet-bezittende, wier leden met elkaar, van hun oorsprong af tot op den huidigen dag, een strijd voeren om de producten en de productiemiddelen. Marx heeft aangetoond, dat uit de zich steeds verder ontwikkelende techniek een zich steeds verder ontwikkelende strijd voortkomt. Hij heeft daarmee aangewezen de voor den modernen tijd grootste oorzaak van de veranderingen in de werking der zedelijke geboden.

Want — ten eerste ontstaat tusschen de privaatbezitters, ook al behooren zij tot de zelfde klasse, de concurrentiestrijd. En deze werkt moordend op het hoogste zedelijk gebod, dat zegt, dat men elkander bijstaan, ja zich voor een ander opofferen moet. Dat gebod wordt in een maatschappij, die op concurrentie berust, een doode letter. Het wordt, daar het gevoeld wordt, maar niet in practijk gebracht kan worden, in eene dergelijke maatschappij een abstracte leer, met een niet aardischen doch slechts hemelschen oorsprong, die schitterend mooi is maar niet wordt toegepast, een leer eigenlijk alleen voor Zondags als de handel en de fabriek toch stil staat, de kerk alleen open is. Het is niet mogelijk tegelijk elkaar de markt, de betrekking, den arbeid in concurrentie te ontnemen, en tegelijk te gehoorzamen aan de innerlijke stem, die ons van uit den oertijd toefluistert met onzen medemensch te staan, omdat twee sterker zijn dan één. Het is onmogelijk; elke leer, die zegt, dat het kan of moet, komt tot huichelarij.

In zijn analyse der waren, der kapitaalproductie heeft Marx blootgelegd, hoe het karakter dier menschen, die onafhankelijk van elkaar hun product als waar produceeren, noodzakelijk moet worden. Elkaar vijandig, van elkaar vervreemd, niet meer in een verhouding van menschen tot elkaar, maar als dingen, als stukken linnen, balen koffie, tonnen erts, hoopen geld, zoo heeft hij de wezenlijke verhouding der menschen tot elkaar laten zien, de feitelijke, niet die alleen in de fantasie der dichters of in de preeken der priesters bestaat.

Maar ten tweede heeft de ontwikkeling der techniek en de arbeidsverdeling groepen van menschen geschapen, wier leden, hoewel onder elkaar vaak in concurrentiestrijd, toch

tegenover andere groepen dezelfde belangen hebben, met andere woorden de maatschappelijke klassen. Grondbezitters hebben dezelfde belangen tegenover industrieelen en vice versa, ondernemers tegenover arbeiders. Zij mogen elkaar afbreuk doen op de markt, in den strijd voor invoerrechten op graan hebben alle leden der eerstgenoemde klasse één belang, in den strijd voor beschermende rechten op industrieproducten die der tweede, in den strijd tegen goede arbeidswetten die der derde klasse.

De klassenstrijd vermoordt dus ook een goed deel der zedelijkheid, want het zedelijk gebod kan niet gelden tegenover de klasse, die de onze tracht te vernietigen of krachteloos te maken, en ook die klasse kan tegen de onze niet zelfopoffrend of trouw gevoelen. Alleen binnen de klasse kan nog van eenig zedelijk gebod sprake zijn, tegenover de andere klasse geldt het hoogste zedelijk gebod evenmin als tegenover den vijand. Zoo min als men in den oorlog er aan denkt zich voor den vijand op te offeren, zoo weinig denkt men er aan den tegenstander der klasse, als klassetegenstander, bij te staan. Evenals bij sommige dieren het zedelijk gebod slechts geldt tegenover de leden derzelfde kudde, evenals het bij de oude stammen der menschen slechts gold voor de stamgenooten, zoo in de klassen-maatschappij slechts tegenover de klassegenooten en dan nog alleen zoover als de concurrentie toelaat.

Door den technischen vooruitgang, door de ophooping aan de eene zijde van reusachtige rijkdommen, aan den anderen kant van drommen bezitlooze proletariërs, wordt in onzen tijd de klassenstrijd tusschen bezitters en niet-bezitters, kapitalisten en arbeiders steeds scherper en heftiger. Er is dus in onze dagen hoër langer zoo minder sprake van toepassing der hoogste zedelijkheid tusschen de klassen onderling. Integendeel, de andere groote driften, die van zelfbehoud en van zorg voor de nakomelingschap hebben nu in de klassen over de oude sociale deugden ver de overhand. Het is het instinct van zelfbehoud, dat de kapitalistische klassen al scherper en scherper het noodige doet weigeren aan de arbeiders. Zij gevoelen, dat zij alles zullen moeten overgeven binnen niet meer al te langen tijd, al hun bezit, al hun macht, en uit vrees één stap op dien weg te doen, worden zij steeds onwil-

liger ook maar iets te geven. En geen liefde voor den naaste voelt de arbeider tegenover den kapitalist, want de driften van zelfbehoud en liefde voor het kroost drijven hem aan om den kapitalist, als kapitalist, ten onder te brengen en zoo voor zijn kinderen een heerlijke gelukkige toekomst te veroveren.

Het is zoover gekomen met de ontwikkeling der techniek, met den maatschappelijken rijkdom, met de arbeidsverdeling, de bezittende en de niet-bezittende klassen zijn zóó ver van elkaar gescheiden, dat de klassenstrijd de voornaamste, algemeenste, duurzaamste vorm van den strijd om het bestaan der individuen in de maatschappij geworden is.

Met de toenemende concurrentie is ons sociaal gevoel, ons gevoel tegenover de medeleden onzer maatschappij, d.w.z. onze zedelijkheid, in kracht afgenomen. Met den klassenstrijd is ons sociaal gevoel tegenover de leden van andere klassen, d.w.z. onze zedelijkheid tegenover hen, insgelijks verminderd; maar des te krachtiger geworden tegenover de leden onzer eigen klasse.

Ja, zoover is het met den klassenstrijd reeds gekomen, dat het welzijn hunner klasse voor de leden der belangrijkste klassen gelijk is geworden aan het algemeen welzijn, aan het welzijn der geheele maatschappij. Ter wille van het geheel steunt men alleen de klassegenooten en trekt tegen de vreemde klasse vastberaden ten strijd.

Is dus het wezen der hoogste zedelijkheid in onzelfzuchtigheid, dapperheid, trouw, tucht, waarheidsliefde, rechtvaardigheid, en zucht naar lof en eer der menschen gelegen, de werking dezer deugden of driften wordt aldoor door gewijzigd. Gewijzigd door eigendom, oorlog, concurrentie en klassenstrijd.

Passen wij nu, om de zaak zoo helder mogelijk te maken, dit van Darwin en Marx geleerde, op een individueel voorbeeld uit onzen eigen tijd, onze eigen onmiddellijke omgeving toe.

Onderstellen wij een ondernemer, eigenaar van een fabriek, die hij in heftige concurrentie tegen klassegenooten drijft. Kan deze man tegenover deze klassegenooten, de eigenaren der concurreerende fabrieken, de hoogste, volgens de bour-

geoisie eeuwige, geboden der zedelijkheid opvolgen? Neen, hij moet trachten de markt voor zich te houden of te krijgen. Hij kan dat met beter of slechter middelen doen, maar hij moet het doen. Misschien heeft hij van nature veel sociaal gevoel — het doet er niet toe, het wordt overwonnen door zijn drift naar zelfbehoud en zijn zorg voor zijn nakomelingschap. Het is in de concurrentie een levenskwestie om de markt voor zich te houden, de clientèle uit te breiden. Stilstand is daar het begin van achteruitgang.

Naarmate de concurrentie heftiger wordt, dat wil zeggen, naar mate de techniek en de wereldmarkt zich ontwikkelen, in die mate wordt deze fabrikant minder sociaal-gevoelend, heviger op zelfbehoud, dat wil zeggen: grootst mogelijke winst bedacht. Want hoe scherper concurrentie, te grooter het gevaar voor ondergang.

Kan deze patroon de hoogste geboden der zedelijkheid opvolgen tegenover zijn werklieden? De vraag is belachelijk. Hij moge van nature een goed man zijn, zelfs met buitengewoon sterk sympathisch gevoel voor lijdenden. Toch zal hij zijn arbeiders een loon moeten geven zóó klein, dat zijn fabriek een groote winst maakt. Geen of kleine winst is stiljaar buiten mededinging. De uitbuiting moet dus plaats hebben, anders is men binnen een paar jaar ten achter, na tien jaar buiten mededinging. De uitbuiting moet dus plaats hebben en zelfs de zachtste, voor de arbeiders beste, maatregelen moeten nog zóó zijn, dat zij per slot van rekening niet minder werk, minder winst leveren. Wij nemen opzettelijk een patroon, die nog wat voor zijn volk voelt, de meesten zijn niet zoo, bij de meesten wordt het sociaal gevoel door de winstmakerij al vroeg gedood, en zij, die de beste maatregelen nemen, doen dit dikwijls nog uit slimheid, uit welbegrepen eigenbelang, om den arbeider des te vastcr te binden aan de fabriek, hem een nog winstgevender slaaf te maken.

Onderstel nu, dat de klasse der arbeiders tegen dien patroon en zijn klasse begint te strijden, dat er vakvereenigingen komen, stakingen, telkens heftiger eischen van nu dit dan dat, dan verdwijnt langzamerhand alle sociaal gevoel voor dat deel zijner medemenschen die zijn arbeiders zijn, uit den patroon en zijn klasse, dan komt tegenover de arbeiders

ders klasse haat in hem, en tegenover de medepatroons (buiten de concurrentie, die blijft doorgaan) classesolidariteit, waar het den strijd tegen de arbeiders geldt.

En ook dit wijzigt zich, deze geestelijke sfeer wordt anders geladen, naarmate de techniek zich ontwikkelt en daardoor de klassenstrijd heviger wordt.

Onderstel nu, dat die patroon lid wordt van een syndicaat, trust of kartel. Ook dit moet hij vaak doen uit zelfbehoud. Dan komt de man als despoot tegenover zijn arbeiders, die bij hem, omdat zijn trust een monopolie heeft, alleen terecht kunnen, en dus geheel van hem afhangen. Die patroon gaat dan met zijn arbeiders doen wat voor het syndicaat noodig is. Is inkrimping der productie noodig, dan wordt de slaaf werkeloos, komt er uitbreiding van zaken, hij wordt weer in de fabriek geroepen: van zelfopoffering, naastenliefde is geen sprake, de wereldmarkt beslist. Op het oogenblik, dat wij dit schrijven, heeft misschien het ontslag van arbeiders in de grootste massa's plaats dat nog ooit is geschied. Bij honderduizenden zenden de Amerikaansche trusts hen de straat op. Het sociaal gevoel tegenover die arbeiders leeft niet in de massa der kapitalisten.

Onderstel nu in de tweede plaats een staatsman, aan wien de kapitalistische klassen hun belangen hebben toevertrouwd in een parlement. Kan die man de hoogste, zoogenaamd eeuwige zedelijkheid tegenover de arbeidende klasse in acht nemen? Neen, zelfs niet als hij zou willen. Want een gebod der hoogste zedelijkheid is de rechtvaardigheid, het geven van gelijk recht aan allen. Maar de kapitalistische klasse gaat als zoodanig te gronde, wanneer zij gelijkheid van rechten aan de arbeiders geeft. Gelijkheid van recht, dat is 1e. gelijk politiek recht, 2e. gemeenschappelijk bezit van den grond en de productiemiddelen. Zolang die niet bestaan, is er geen hoogste recht, geen hoogste rechtvaardigheid. Kan een burgerlijk staatsman daartoe komen? Neen, want dat is zelfmoord van zijn klasse. Hij moet dat weigeren.

En naar mate de klassenstrijd door de ontwikkeling der techniek feller wordt, naar mate de arbeiders talrijker, sterker, beter georganiseerd aandringen, naar mate de mogelijkheid van hun overmacht duidelijker blijkt, naar die mate moet de burgerlijke politicus krachtiger weigeren, om dien

kant uit te gaan, om al vast wat van eenige beteekenis voor de arbeiders te doen. De burgerlijke politici moeten hun sociaal gevoel voor de arbeiders doen verstommen, maar alleen luisteren naar de roepstem van het zelfbehoud. Het is toch evenals bij den enkelen patroon, voor de klasse een vraag van leven of dood.

Maar in dezelfde mate, waarin het sociaal gevoel verstomt voor de arbeiders, ontstaat in dien burgerlijken politicus, tegenwoordiger, onderstellen wij, van een der bezittende klassen, een gevoel van solidariteit met de andere bezittende klassen tegenover de niet-bezitters, terwijl de strijd en de politieke concurrentie op andere punten met hen blijft bestaan.

En zoowel die klassehaat, als die klasseliefde worden in dien staatsman sterker, naarmate, door de techniek, de tegenstelling tusschen bezittende en niet-bezittende klassen feller wordt.

Zoo verklaart het zich, dat staatslieden, die vóór dat zij in de praktijk van de politiek waren (b.v. in een oppositiepartij, of in een jonge burgerlijke partij), vol waren van sociaal gevoel voor de arbeiders, dit verliezen zoodra zij den praktischen strijd tegen de arbeiders moeten beginnen. De praktijk doet dan dit gevoel sterven, de classesolidariteit met de bezitters opleven. Sterke voorbeelden daarvan zijn Kuyper in ons land, Millerand en Briand in Frankrijk. 1).

Nemen wij nu hiertegenover als derde voorbeeld een arbeider.

Kan deze tegenover den patroon, diens klasse en diens staat

1) Twee geestesrichtingen zijn mogelijk voor den burgerlijken patroon of staatsman, die door de ontwikkeling der techniek en der productiewijze tegenover de arbeidersklasse komt te staan. Of hij erkent, dat hij tegenover haar de geboden der hoogste zedelijkheid niet volgen kan en niet volgt. Dan wordt hij cynisch, hij smoot de stem, die hem zegt, wat hij zelf weet, dat „goed” zou zijn met een: het kan niet. Of hij zegt, dat hij de grootste zedelijkheid wel erkent, dat hij haar volgt. Dan wordt hij een huichelaar, iemand wiens woorden en daden met elkaar in scherpe tegenstelling zijn, die zijn onsociale daden verbergt onder klinkende woorden. Daarvan was in ons land van Marken een sprekend voorbeeld. En bijzonder walgelijk wordt de huichelarij als zij, zooals bij Kuyper, met godsdienst en vroomheid gepaard gaat. — Zulke uitingen zijn evenwel niet persoonlijke zonde, maar, zooals wij aantoonen, een noodzakelijk gevolg van de ontwikkeling der productie-verhoudingen.

het hooge gebod der zelfopoffering nakomen? Neen, dat zou beteekenen dat hij zich doodwerkte, dat zijn vrouw en kinderen van ellende ziek werden, dat de ouderdom, de ziekte, de werkeloosheid hem en zijn klasse te gronde richtten. Daar komen ook bij hem de machtige instincten van zelfbehoud en de voortplantingsdrift met al hare aangrenzende oerkrachtige gevoelens van kinder- en ouderliefde tegen op. Hij mag niet zelfopofferend zijn voor den patroon, den staat, want die brengen hem, als hij ze ongebreideld laat gaan, ten onder, zij maken hem tot slaaf, zij maken hem vroeg dood. De geschiedenis leert, dat, als de arbeider niet strijdt voor beter lot, de kapitalistenklasse de arbeiders brengt op de grens, waar zij noch leven, noch sterven kunnen, en dat zelfs de kleinste verbetering jaren van bloed en inspanning kost. Het bestaan van den arbeider is vaak zoo zwart, de werkeloosheid, vrouwen- en kinderarbeid, de onderhevigheid aan ziekte, de concurrentie onder de arbeiders zijn zoo groot en breiden zich vaak zoo uit, het proletariaat is zoo talrijk, in het beste geval is zijn bestaan zoo vreugdeloos en ver van al het geestelijk en lichamelijk genot, wat toch zoo vlakbij is, — dat zelfopoffering voor de kapitalistische klasse en haar staat beteekent het afspringen van dien nauwen rand, waarop men staat, het afspringen in den dood. Daardoor komt de arbeider tegenover de kapitalistische klasse tot het tegenovergestelde van de hooge zedewet (die de Christenen noemen: heb uw naaste lief als u zelf): hij komt tot bevechting der heerschende klasse.

En naar mate de weerstand der kapitalisten en hun organisatie in patroonsbonden, trusts en politieke partijen, door de ontwikkeling der techniek, sterker wordt, naar die mate wordt in het hart van den arbeider ook zijn sociale drift tegenover de patroonsklasse al kleiner, en verandert, evenals bij deze, in klassehaat.

Onderstellen wij nu verder, dat deze arbeider de productie- en klasseverhoudingen zoo diep gaat begrijpen, dat hij socialist wordt, dan zullen in dezelfde mate waarin zijn hoogste zedelijke driften ophouden te leven voor de patroonsklasse en hun maatschappij, deze steeds warmer worden en groeien voor de klasse der niet-bezittenden. Als hij van nature reeds een mensch met hooge zedelijke gevoelens was, dan zullen die door het inzicht versterkt worden, dat hij en zijn kinderen en al zijn kameraden slechts tot geluk kunnen komen, als de ge-

heele klasse, en dus hij zelf ook, ten opzichte van elkander luistert naar de stem, die roept tot trouw, waarheidsliefde, dapperheid, zelfopoffering, rechtvaardigheid.

En hoe hooger de nood der klasse stijgt, dat wil zeggen, hoe sterker, door de ontwikkeling der techniek, de behoefte aan een socialistische maatschappij bij de arbeiders, het verzet daartegen bij de bezitters wordt, des te sterker zal de solidariteit worden, des te sterker zal de zedelijkheid in het proletariaat spreken, des te beter zal het er naar luisteren. De werking der zedelijkheid zal zich hier dus ook voortdurend wijzigen.

En onderstellen wij ten slotte, dat bedoelde arbeider zijn geest zoover weet te brengen, dat hij zeer goed voelt, welk een geluk de communistische maatschappij zal brengen aan alle menschen, welk een ellende door haar voor allen zal verdwijnen, dan gaat die arbeider te midden van, dwars door zijn haat tegen de bezitters en zijn solidariteit met de bezitloozen, gevoelen een weg voor zijn hoogste zedelijk gevoel. Hij voelt, dat, wanneer de arbeiders zegevieren, en de communistische maatschappij bestaat, dat dan eerst de zedewet voor allen in ons zal kunnen bestaan. En daardoor voelt hij in zijn eigen poging, die zijner klasse, om privaatzit, concurrentie en klassenstrijd te doen verdwijnen, in diepste instantie, ook al was het maar een afglans, een eersten dageraad van de hoogste zedewet in zijn hart jegens alle menschen. Immers, als de socialistische maatschappij een zegen voor allen is, dan is ook in de poging haar te brengen, iets van algemeene internationale menschenliefde. 1).

Zoo ziet men uit deze voorbeelden, die in de werkelijkheid aan elk arbeider, uit zijn onmiddellijke omgeving, bekend

1) Evenals bij de kapitalisten en hunne politieke vertegenwoordigers, zijn ook bij de arbeiders en hunne representanten twee geestesrichtingen mogelijk. Of de arbeider let alleen op den dagelijkschen strijd. Dan beperkt zijn zedelijk gevoel zich tot kleinen kring, b.v. alleen tot zijn vakgenooten. Of hij let vooral op het einddoel, het socialisme. Dan verbreedt zich zijn zedelijk gevoel tot het geheele proletariaat, en kan daardoor heen voor de geheele menschheid in beweging raken. Cynisme en huichelarij zijn twee noodzakelijke algemeene verschijnselen onder de heerschende, nuchtere beperktheid en revolutionair enthousiasme onder de beheerschte klasse. — Vele tusschensoorten bestaan natuurlijk in beide.

zijn, heel helder, hoe ook de werking, de inhoud, de wijze van bestaan in onze hoofden en harten, ook van de zoogenaamd hoogste en eeuwige zedelijkheid of moraal, zich wijzigt al naar mate de klassenstrijd, de klasseverhoudingen, dat is de productieverhoudingen, dat wil dus in laatste instantie zeggen de productie en de techniek, zich wijzigen. Onveranderlijk is dus ook de hoogste zedelijkheid niet, zij leeft, dat wil zeggen, zij wijzigt zich.

En als wij nu, zooals wij in dit boekje gewoon zijn, denken, hoe al deze zeden, en, in het algemeen, de zedelijkheid veranderen, als de Revolutie van het Kapitalisme naar het Socialisme werkelijk aanbreekt, zooals zij nu in 1917 werkelijk door de Russische omwenteling aangebroken is, dan zien wij dat dan, onder den drang der omwenteling der productiekrachten, wijzigingen plaats hebben van zoo oneindigen omvang en waarde, dat alle wijzigingen uit den tijd der langzame evolutie, daarbij vergeleken, bijna verdwijnen. Dan wordt de belangstelling in, het zich bezig houden met de publieke zaak bij de arbeiders algemeen, het begrip van socialisme en communisme breidt zich uit bij duizenden en honderdduizenden, en de strijd er voor wordt plicht. Dan krijgt ook de proletarische massa-beweging haren werkelijken inhoud.

De vaderlandsliefde verdwijnt geheel en maakt plaats voor alleen klassenstrijd en internationalisme.

Dan eerst komt de deugd tegenover de klasse tot vollen bloei: er moet gestaakt worden en gedemonstreerd, er moet gevochten worden met de wapens, de burgeroorlog ontstaat. De onzelfzuchtigheid, de naastenliefde, de dapperheid, de zelfopoffering, de trouw, de eerlijkheid, de waarheidsliefde, de discipline, de eerzucht komen plotseling, als een Mei van bloemen, voor den dag. Al die deugden, gezamenlijk de Deugd zelf, die zoolang sluimerden en als het ware verborgen waren in die honderdduizenden onderdrukten, toonen zich op eens als vuur.

De eigen beweging, het kenvermogen, het denken van het algemeene, nemen door den strijd nieuwe vormen aan.

Het gevoel wordt ontzaglijk veel grooter, het trekt de geheele wereld in zijn kring, het daalt tot in de diepste diepte van het menschelijk hart en stijgt tot de hoogste hoogte. Als één golf en één zee beweegt zich gevoel en geest van het proletariaat.

Maar ook de bezittende klassen veranderen hun geesten tegenover het proletariaat. Zij willen hun vuile winst behouden, en in de grootste woede, haat en nijd storten zij zich op de arbeiders. Met de fijnste list eerst, daarna met het grofste geweld, trachten zij hen te verdeelen, en daarna te verpletteren.

Dan treedt aan den dag, duidelijker, veel duidelijker nog dan vroeger in den tijd der kalme evolutie, het verschil tusschen de zeden der arbeiders en der kapitalisten.

De arbeiders strijden voor de vrijheid en het geluk hunner klasse en der menschheid. De kapitalisten voor de slavernij en de ellende der massa.

In overeenstemming met hun doel zijn hun middelen, is hunne zede en moraal. De arbeiders moeten in de revolutie dikwijls strijden met de wapenen, en dooden in den strijd hun tegenstanders. Maar na de overwinning sparen zij ze. Overwinnen de kapitalisten, dan komt de witte terreur en slachten zij de arbeiders bij tien-, bij honderdduizenden.

De roode terreur ontstaat alleen dan als de contra-revolutie het hoofd opsteekt, maar de arbeiders trachten haar altijd zooveel mogelijk te verzachten.

Dit verschil in zede tusschen de beide strijdende klassen wordt veroorzaakt door hun verschillend doel: geluk en vrijheid der menschheid van de eene, ellende en slavernij van de andere. En dit verschillend doel uit de productieverhoudingen van arbeiders en kapitalisten, uit de ontwikkeling der productiekrachten.

Hoe waar dit alles is wat wij schreven, blijkt uit de geschiedenis der Parijsche Commune, en der revoluties in Rusland, Hongarije, Beieren en Duitschland, Finland en de Baltische Staten. Overal zijn de arbeiders in het algemeen alleen dan met hardheid opgetreden, als het noodig was tegen contra-revolutie, de kapitalisten overal en altijd met wreedheid erger dan van wilde beesten. 1)

1) Bij de Commune doodden de arbeiders enkele gijzelaars uit wraak. De kapitalisten 35000 arbeiders-gevangenen. In Finland doodde de roode terreur eenige honderden, die een contra-revolutie beproefden; de witte garden doodden 30,000 arbeiders, gevangenen, weerloozen, die niets meer konden doen. Evenzoo ging het in de Baltische landen, Hongarije en Duitschland. — Wij spreken hier natuurlijk niet van persoonlijke misdaden.

De opoffering, de moed, de trouw zijn ook altijd, door dezelfde redenen, in de revolutie bij de arbeiders veel grooter dan bij de kapitalisten. —

En wanneer wij nu de toekomst beschouwen, de volkomen uitgroeide Communistische Maatschappij, en ons afvragen hoe dan de zede en de zedelijkheid zal zijn, dan vinden wij — als wij slechts blijven bij de zelfde voorbeelden, die wij gegeven hebben — dat dan de belangstelling in en het meedoen aan de publieke zaak algemeen zal zijn, maar niet meer het recht, de politiek zal raken, doch slechts de productie, de geestel. en de stoffelijke, — den arbeid. De arbeid zal dan de eerste levensvoorwaarde en dus ook de eerste voorwaarde voor geluk zijn.

De arbeid, de gemeenschappelijke arbeid, zal de geheele zede, de geheele Deugd bepalen.

De vaderlandsliefde is dan geheel weg en is vervangen door liefde voor den mensch, de wereld, het heelal, de menschheid.

De grootste deugden: de onzelfzuchtigheid, de naastenliefde, de zelfopoffering, de trouw en eerlijkheid, de discipline, de waarheidsliefde bestaan nog wel, zijn zelfs veel grooter geworden waarschijnlijk, maar hebben een geheel anderen inhoud gekregen.

Immers, de concurrentie-strijd, de klassenstrijd en de oorlog van natie tegen natie, groep tegen groep, zijn verdwenen, en dáarin, waarin zij zich nu nu vooral openbaren, kunnen zij niet meer voorkomen.

De gemeenschap heeft de taak van de zorg voor het individu voor een groot gedeelte op zich genomen, of liever elk individu zorgt voor de gemeenschap en daardoor deze voor hem. Bescherming en voeding van allen is de taak der gemeenschap, de beste arbeidsverdeling eveneens, en eveneens de beste aanpassing van elk individu aan de buitenwereld.

De persoon, elk persoon zorgt voor de gemeenschap, en maakt aldus dat de gemeenschap dit voor elk doen kan.

De vrije ontwikkeling van een ieder is de voorwaarde geworden voor de vrije ontwikkeling van allen.

De onzelfzuchtigheid, de naastenliefde, de zelfopoffering, de trouw en eerlijkheid, de discipline, de waarheidsliefde kun-